

HÁROM HÓNAP BARNAHOMLOKÚ FENYŐPAPAGÁJOK KÖZT MEXIKÓBAN

BESZÉLGETÉS OLÁH GYÖRGY ZOOLOGUSSAL

A Mexikói-fennsík keleti peremhegyvidékét alkotó Keleti-Sierra Madrét kivételesen értékes és izgalmas területként tartják számon az ökológusok és az ornitológusok. E fenyvesekkel borított és vad mézszószirtekkal tarkított hegyi táj a barnahomlokú fenyőpapagáj otthona. A szűkülő élettér és csökkenő egyedszám miatt e madarak ma már a Természetvédelmi Világszövetség (IUCN) Vöröskönyvének sebezhető fajai közt szerepelnek. Oláh György zoológus 2006 augusztusától három hónapon át tanulmányozta a terepen e kevésbé ismert papagájféle szaporodás- és viselkedésökológiáját.

– Nem járunk messze az igazságtól, amikor azt feltételezzük, hogy Olvasóink most hallanak először e papagájról. Mit kell tudni róta és ki szervezte a kutatást, amelynek Mexikóban részese lehetett?

– A barnahomlokú fenyőpapagáj (*Rhynchopsitta terris*) viszonylag későn, 1947-ben fedezték fel. A kifejlett madár hossza 42 cm, alapszíne sötétzöld, homloka és feje tetejének előlő része gesztenyebarna, szemgyűrűje sárgás, szárnyának orna barnászörös. Magas mészkőszirtes sziklarepedéseiben költ, gyakran 2-3 ezer méteres magasságban. A Keleti-Sierra Madre azonban nemcsak megközelíthetetlen sziklafalainak köszönhetően jelent optimális élőhelyet számára, de sűrű fenyvesei révén is, melyek magvai – az agave nektárja, valamint a különböző gyümölcsök és bogók mellett – a faj legfőbb táplálékforrását jelentik. Szociális madár, 8-15 fős közösségekben él, és a táplálkozóhelyekre is csoportosan repül, naponta akár 20-40 km-t is megtevé.

A barnahomlokú fenyőpapagáj életmódjának részletes feltárását célzó hosszú távú kutatási programot 1995-ben indította el a Monterrey-i Műszaki és Felsőfokú Tanulmányok Intézete – nem kis részben azért, mert a faj elterjedési területe 20 ezer km², teljes populációja pedig 5 ezer egyed alá csökkent. A program kifejezetten sikeresnek mondható, hiszen az elmúlt évek során a biológusok a területen található szinte valamennyi fontosabb fészkelőhelyet azonosították, és túrelmes megfigyelomunkával nagy mennyiségű értékes adatot gyűjtöttek a faj szaporodásbiológiájáról és táplálkozási szokásairól építgy, mint például az egyedek parazitáiról.

– Ezek szerint tehát egy jól előkészített, évek óta működő kutatási programba sikerült bekapcsolódnunk. Ebben az esetben tehát téves az a laikusokban élő romantikus kép, amely afféle fától fáiig lopódzó, tekintettel várakozó a lombkoronára függesztő, régmúdi tudósoként ábrázolja az ornitológusokat. Miként zajlott a madarak megfigyelése?

– A fától fáiig való lopódzásra és a madárcsoportok kalandfilmből illő felkutatására a mi esetünkben valóban nem volt szükség, mert a fészkelőhelyekről korábban részletes térkép készült, az egyes sziklafalokról és rajtuk található fészkekéről (áregykeről) pedig már a helyszínre érkezés előtt színes fotókat kaptunk. Legfontosabb feladatunk a fészkek rendszeres megfigyelése (szaknyelven monitoring) és az egyedek szaporodási viselkedésének a tanulmányozása volt. Ennek első állomásaként az adott sziklafalhoz érve beazonosítottuk a fényképen köddal ellá-

FOTO: OLAV GRÖNQVIST

A megfigyelési területek egyike: száraz bozótosokkal, felárkolt lejtőkkel tagolt terep

ott üregeket, és figyelni kezdtük őket, hogy megállapítsuk, melyek a reprodukív párok fészkei, és – ha már megszűlettek – hány fióka lakik bennük. Ez korántsem volt mindig egyszerű feladat, mert egyes falakon az üregek száma a százas nagyságrendet is elérte! Az ilyen helyeken általában ketten dolgoznak, hisz volt fejgye-znévöl bőven: a nap folyamán rögzítettünk minden egyes fészekbe érkezést és kirepülést – természetesen a fészek sorszámmal és az egyedszámokkal együtt –, sőt még a bérépülési típusát is feljegyeztük. Érdekes volt látni, hogy a papagájok leggyakrabban párban érkeztek, ám míg az egyik madár azonnal berepült a fészekbe, a másik tett még néhány kört a sziklafal előtt, és csak ezután követte társát az üreg mellyére. Színtén megfigyeltük, hogy az állatok milyen gyakran és hány egyedből álló csoportokban látogatták a területen található agyagalakokat, melyek elfogyasztott anyaga nemcsak az emész-

tésüket segíti elő, de bizonyos toxinokat is semlegesít a szervezetségben, és létfontosságú ásványi anyagokhoz is juttatja őket.

A gyűjtött hatalmas mennyiségű információt viselkedéskategóriákba rendezve, kódoltan rögzítettük, hogy amint időnk enged, azonnal digitalizálhassuk és elemezhesük őket.

– Tipikus 21. századi expedícióról van szó tehát, ahol az érintetlen természet mélyén a legmodernebb technika dolgozik?

– Ez részben igaz, de mi ez ott, a helyszínen nem éreztük, hisz a munkánk oroszlánrészét képező megfigyelési fázis a terepen zajlott – patak partján, sziklaperemen, erdei tisztáson vagy épp vízesés peremében. A régi idők romantikája tehát végig körüllegte a munkánkat, sőt néha túl sok is jutott belőle: a napirendünket ugyanis a papagájok határozták meg, melyek reggel, kora

FOTO: FERNANDO DEBISA

Megröböljük e szűk odúkban fészkelő papagájok nappali tevékenységét folyamatosan nyomon követni

A rejtett életmódú odúlakók időnként csapatostul jelennek meg az ágak között

délétől, illetve este a legaktívabbnak – függetlenül attól, hogy napsütéses-e az idő, vagy éppen zuhog az eső. A legcsapadékosabb évszaknak a szeptember bizonyult. Ilyenkor előfordult, hogy egész nap esett, és a vacsoránkat is szitáló esőben, esőkabátban főztük...

– Apropó, vacsora! A kulturális antropológusok körében elfogadott tézis, hogy az a jó tudós, aki nemcsak beszélget vizsgálati alanyaival, de velük is étkezik, és a körükben is hál. A zoológusok hogy vannak ezzel a dologgal? Miként teltek a napjaik a mexikói fenyevesek mélyén?

– Egy madármegfigyelőnek sajnos csak rendkívül ritkán adatik meg, hogy éjjel-nappal együtt lehessen az öt érdekfő faj egyedével, és ez különösképpen igaz akkor, ha kezdencei sziklafalba mélyülő, apró üregekben laknak... Így azután délután 5-6 óra tájt általában megváltunk a papagájoktól, és az előre megbeszélte út mentén találkozóhelyre mentünk, ahonnan a csapat terepárjárójával a másnapra kijelölt fé-

szekcsoporthoz zötykölődtünk. Ott vagy sátrát vertünk, vagy – ha volt falu a közelben – a helyiekfől kértünk szállást éjszakára. Másnap azután gyors gabonapelyhes reggeli után, kezünkben térképpel, szétszóródtunk az erdőben, hogy a napot „saját”, külön bejárta fészünkünk-nél töltsük, és csak este találkozzunk ismét a többiekkel.

Ilyen körülmények között nagyon változatos volt a munka, hiszen mindennap új fészekcsoporthoz utazunk a hegyekben. Általában 10 napot töltöttünk egyhuzamban a terepen, amit egy 4 napos periódus követett a fővárostól 690 km-re északra fekvő Monterrey-ben. Ezekben a napokban a város egyetemén számítógépre vittük az adatokat, feltöltöttük élelmiszer- és vízkészleteinket, és pihentünk egyet a következő kiszállás előtt, amikor megint új helyeket látogattunk meg. Így végeredményben ugyanarra a területre csak 4 hetente térünk vissza, de még akkor is igyekeztünk úgy beosztani egymás között a fészekcsoportokat, hogy lehetőleg mindig mindenki új sziklafalhoz kerüljön.

– A program egyik kiemelt célja a faj szaporodási viselkedésének tanulmányozása volt. E téren milyen tapasztalatokat gyűjtöttek? Sikerült a fiókákat nevelő párok közelébe férközniük?

– A terepszegzon kifejezetten a költési időszakhoz igazodik, így júniusban kezdődik, és általában november első heteiben ér véget. A párok áprilisban vagy májusban érkeznek meg a költőtérületekre, és általában 3 tojást raknak június és július között. A fiókák augusztusban kelnek ki a tojásokból, és augusztus vége–szeptember közepe között repülnek ki a fészekből, de arra is volt már példa, hogy csak novemberben került sor e nagy eseményre. Nagyon érdekes volt a kinttartózkodás vége felé megfigyelni ezt az eseményt! A szülők sokáig próbálkoztak „kicsalni” a fiókákat a fészekből. Hosszú órákig köröztek az üreg bejárata előtt, és hívták a kicsiket. Minden fióka specifikusan csak a saját szüleinek a hívóhangjára válaszol (ez alapján meg-

A papagájok életmódjáról csak pontos megfigyelések révén kaphatunk teljes képet

E papagájfajt is leginkább az étlettér zsugorodása fenyegeti

FOTO: FERNANDO CERHA

„A falakon az üregek száma a százas nagyságrendet is elérte...”

(Részlet a terepen használt, fészkeket mutató sziklafalfotóából)

tudtuk határozni, hogy egy adott fészkelő fiókái melyik párhoz tartoznak), ám sokáig bátortalanok voltak kirepülni. Előfordult, hogy napokig próbálkoztak a szülők, míg a fióka végre rászánta magát a nagy ugrásra, és esetlenül levízrozni kezdett a levegőben, alig néhány méterre a megfigyelőhelyünktől. A kis papagájok első útja azonban olykor az utolsó is volt egyben, hisz a nagy attrakciót nem csak mi, de a környék ragadozó madarai (köztük pl. a rózfarkú ölyv – *Buteo jamaicensis*) is feszületen figyelték retek-héjük mélyéről... Ha azonban a fióka sikeresen átvészelve első körét, a szüleivel elhagyta a

fészkelőhelyet. A szülők csak másnap-harmadnap tértek vissza a következő fiókáért, addig ismételve a műveletet, amíg az összes fióka ki nem repült. Azok a párok, amelyeknek sikertelen volt a költése a szezonban, a szaporodási időszak végének közeledtével – mintegy a közösség előőrséeként – a néhány száz kilométerre délkeletre fekvő Tamaulipas és San Luis Potosi állambeli telephelyekre vonultak. Később a fiókás csapatok is csatlakoztak hozzájuk. Olykor több száz egyedből álló, vonuló csapatokat figyeltünk meg az égen, hangjuk már messze megelőzte őket.

– A természetes élőhelyek gyors visszaszorulásával és az ökológiai rendszerek egyensúlyának felborulásával az utóbbi időben egyre több növény- és állatfaj kerül végveszélybe. Van-e ok aggodalomra? Melyek a madárra leselkedő legfontosabb veszélyforrások?

– A barnahomlokú fenyőpapagájok legfontosabb költőterülete El Taray-ban található, Coahuila államban. A legfontosabb probléma a fakivágások okozta erdőpusztítás, az erdőtüzek, a mezőgazdasági területek káros mértékű térnyerése és esetenként az illegális őrvasdászat. A 2006-os terepszézonban mi főleg erre a területre fókuszálva végeztünk vizsgálatokat,

Hegyi panoráma: a dúsz erdők a nehezen megközelíthető helyekre szorulnak vissza

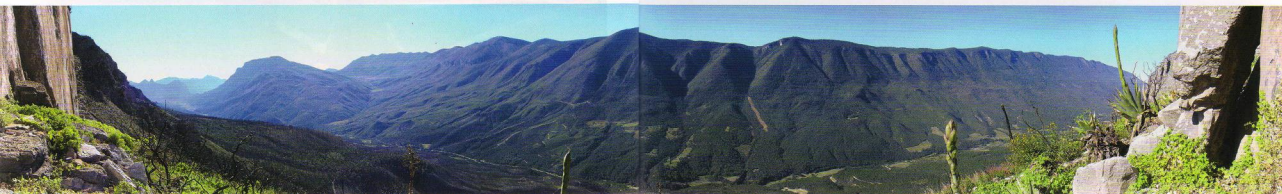

FOTO: OLGA BOBOSZY

A hirtelen lezúduló esők főként a korábban leégett lejtőkön árkokkal fel a felszín

ugyanis az év elején itt egy nagy erdőtűz pusztított, 2000 hektár fenyőerdőt megsemmisítve a legfontosabb fészkecsoport közvetlen közelében. Ez azért jelentett különösen nagy problémát, mert a szaporodási időszak alatt a fenyőtobozokban rejlő magvak különösen fontos táplálékforrást biztosítanak a papagájok számára. Az El Taray-ban gyűjtött adataink feldolgozásával a projekt most megpróbálja kideríteni, hogy a tűz mekkora hatással volt a populációra. Mivel a lángok a természetvédelmi terület kezelőinek hanyagsága miatt aratóztak el, a következő években jelentős pénzeket szándékoznak a rekreációba fektetni. E program első lépéseként új fajlistát és kárjelentést készítettünk, melyből kiderül, hogy a madarak fajszáma a tűz következtében 71-ről 37-re, a kétélftű-

és hullófajoké pedig 9-ről 7-re csökkent a területen. De az erdőzi nyomai is napról napra láthatóbbá váltak. Mivel a fák és az aljnövényzet teljesen leégett, az alálhulló csapadékok többé nem tudták felfogni, és gyökereiken keresztül már vízfelszívást sem végeztek. Ennek eredményeként az esőzések egyre jobban kimosták a talajt, sokszor sárlavinákat indítva el a meredekhegy oldalakon. A terepszézon vége felé már olyan mértékben megroggyadtak az utak, hogy a fészkeket csak szamarháton tudtuk megközelíteni. Egyúttal azonban a természet regenerálódásának, újraszületésének is szemtanúi lehetünk. Hamar megjelentek az első gyors növekedésű, úgynevezett pionír növényfajok, novemberben pedig már egy fenyőpalántát is láttunk növekedni a hamuval borított talajon.

FOTO: OLGA BOBOSZY